

3.3 NAVFs Program for allmennmedisinsk forskning (1986–1990)

Michael 2022; 19: Supplement 29, 87–93.

Rådet for medisinsk forskning i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) finansierte i perioden 1986–1990 et program for allmennmedisinsk forskning. Det ble ansatt stipendiater og forskningsveiledere på alle de fire medisinske fakultetene. Programmet vitaliserte forskningsmiljøet ved Institutt for almenmedisin på et tidspunkt der dette hadde stor effekt, og som ble en start for videre oppbygging av allmennmedisinsk forskning og fagutvikling i Bergen.

NAVFs Program for allmennmedisinsk forskning oppsto ikke i et tomrom. Programmet var en av hjørnesteinene i revitaliseringen av norsk allmennmedisin på 1980-tallet. Forgubbingen stoppet, nye gruppepraksiser dukket opp, og kommunene tok økt ansvar for befolkningens tilgang til allmennleger. Faget var i en startfase for å få en forskningsbasert basis. Allmennmedisinsk forskning ble sett på som viktig for allmennmedisinsk fagutvikling, ikke bare i kraft av levende forskningsmiljøer, men også ved at praksis og akademi i større grad kunne spille på hverandre i gjensidig utvikling. I 1984, på den tiden arbeidet med å utvikle et forskningsprogram startet, var det i Norge totalt sju doktorgrader i allmennmedisin, og antall publiserte artikler steg kraftig ut over 1980-tallet (Bentsen, 1988).

Forslag om og vedtak av programmet

Allmennmedisinsk forskningsutvalg (AFU) var opprettet i 1974, året før etableringen av de samfunnsmedisinske «paraplyinstituttene» i Trondheim og Tromsø. Det var legeföreningen som var pådriver for utviklingen mot et forskningsprogram, i et aktivt samspill mellom Alment praktiserende lægers forening (Aplf) og Norsk selskap for allmennmedisin (NSAM) som ble stiftet i 1983. AFU delte ut stipend fra 1977, og mange resulterte i publika-

sjoner. Flere tidligere AFU-stipendiater søkte seinere doktorgradsstipend på programmet.

I 1983 argumenterte AFU i et brev til Rådet for medisinsk forskning om behovet for at NAVF etablerte et forskningsprogram i allmennmedisin. Legeforeningen, sentrale helsemyndigheter og viktige politiske krefter stilte seg positive. Som svar på henvendelse inviterte NAVF til et møte i november 1983 med de relevante forskningsmiljøene. Her ble det gjort rede for at allmennmedisin var et forskningssvakt fag som trengte en satsing. Begrunnelsen var ikke minst den sterke utbyggingen av kommunehelsetjenesten og opprettingen av spesialiteten i allmennmedisin, med tilhørende behov for forskning og kvalitetssikring.

NAVF ba så om en detaljert søknad og beskrivelse at et forskningsprogram. Dette ble utarbeidet av Per Fugelli (Bergen), Dag Bruusgaard (Oslo) og Steinar Westin (Trondheim) (Fugelli, 1984). Den anbefalte kostnadsrammen var 12–15 millioner kroner over en 6–8-års periode. Hovedelementene i programmet skulle være:

- Forskningsveileder ved alle de fire instituttene
- Åtte 3-årige stipendiatstillinger
- Kliniske stipend, med to årsverk årlig
- Forskeropplæringskurs
- Administrativ hjelp med 9 årsverk

Sommeren 1984 ble utredningen behandlet med positivt resultat. Programmet fikk en økonomisk ramme på 11,8 millioner kroner fra 1986 til 1990, og ble dermed noe nedskalert i forhold til intensjonene. Beløpet dekket tre veiledere, to sekretærer på deltid og 15 doktorgradsstipend med i alt 34 årsverk.

Oppstarten

Programmet delte ut doktorgradsstipend fra august 1986, og programmet ble høytidelig og offisielt startet opp 17. november 1986 med blant annet sosialminister Tove Strand Gerhardsen og medisinalråd Anne Alvik til stede. Alvik var leder i programmets styringsgruppe.

Bergensmiljøet og NAVF-programmet

Per Fugelli hadde en hovedplan om å gjøre faget allmennmedisin forskningsbasert, og han var sentral i arbeidet med å etablere forskningsprogrammet. Fugelli rekrutterte personer på hjelpeleeremidler i 1984 og 1985, før programmet startet. Blant de første var Carl Fredrik Bassøe, Jens Eskerud, Geir Thue og Anders Bærheim. Det ble mest forskning og fagutvikling, for

NAVF **Program for allmennmedisinsk forskning**

NAVFs råd for medisinsk forskning (RMF) har vedtatt et 5-års program for allmennmedisinsk forskning. Formålet er å styrke det faglige grunnlag for forebygging og behandling av sykdom i primærhelsetjenesten.

Følgende stillinger er ledige fra 01.07.89.

ETT UTDANNINGSSTIPEND
av tre års varighet og

TO KLINISKE STIPEND
som bevilges for en periode på 6–12 måneder. Lønn fra NAVF tilsvarende ltr. 21–29, kr. 152.087–211.618 pr år.

Kvinner oppfordres særskilt til å søke.

Fullstendig utlysningstekst i Norsk lysingsblad 25. jan. 1989.

Søknaden sendes til:
NAVFs Program for allmennmedisinsk forskning,
Sandakerveien 99, 0483 Oslo 4.

Søknadsfrist 28. februar 1989.

Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Sandakerveien 99, 0483 Oslo 4, tlf. (02) 15 70 12

Figur 1: Eksempel på utlysningstekst fra NAVF, denne er fra 1989. Det var ingen kvotering knyttet til de fire instituttene. Stipendene ble tildelt på grunnlag av kvalitetsvurderinger alene.

undervisningen i allmennmedisin var begrenset. Hver person hadde 1/5 stilling, men miljøeffekten var stor i forhold. I tillegg hadde Kjell Haug fått forskningsstipend fra Kreftforeningen. Allmennmedisinsk akademisk grasrot hadde med dette startet å ta form i Bergen. Selv med relativt få i starten hadde man ukentlige møter med god tid til å diskutere gjennom løpende saker. Miljøbyggingen som evalueringskomiteen skrøt av fire år senere, var startet.

Instituttet fikk utvidet sine lokaler i 1986 for å huse programmet, i form av å overta og ombygge flere leiligheter i byggets tredje etasje, i alt 120 kvadratmeter. Det ble skapt et NAVF-miljø med møter og kaffekrok.

Med programmet kom også veilederne. Dag Bruusgaard var i hel stilling og hadde overordnet nasjonalt ansvar samt veilederansvar i Oslo og Tromsø. Even Lærum og Anders Grimsmo hadde 20% stilling hver med veilederansvar i Bergen og Trondheim. Lærum var professor og ansatt ved instituttet i Oslo. Han var i Bergen nær ukentlig, og Fugelli fikk dermed en erfaren allmennmedisinsk forsker ved sin side. Lærum var en god miljøskaper, og han fikk også god mulighet til å besøke sin gamle distriktslegefar på Voss oftere. Programmet ansatte Ester Myrvold som sekretær i 50% stilling i Bergen. Per Fugelli og Even Lærum skrev en bok sammen om forskningsveiledning (Lærum, 1990).

Med Even Lærum gjorde datamaskinen Macintosh Plus sitt inntog blant stipendiatene. Den hadde 1MB RAM og en 3½ tommers diskettstasjon. Viktigere, den hadde en tekstbehandler, et rutenett og et statistikkprogram, og alt var utrolig selvforklarende. Det var en helt ny verden som åpnet seg og gjorde arbeidet svært mye lettere for stipendiatene.

Samarbeid med instituttet var sømløst både på det personlige og på det faglige planet. Det skyldtes ikke bare NAVF sin satsing, som tilførte flere årsverk, men også rikelig tilgang på timelærermidler, samt en raus årlig støtte fra Legeforeningen til instituttet. Det var lett å feire store og små seire sammen når det alltid sto champagne i kjøleskapet.

Stipendiatene

Av de 15 stipendiatene på programmet nasjonalt fikk Bergen tilslag på fire. Av totalt 34 årsverk gikk 7,5 til Bergen, 4 år til Trondheim, 9,5 til Tromsø og 13 år til Oslo. De fire Bergensstipendiatene hadde følgende prosjekter:

- Sverre Fauske, 3 år, med prosjekt om tidlig identifikasjon og intervensjon ved skadelig alkoholkonsum i allmennpraksis
- Anders Bærheim, 3 år, med prosjekt om årsaker, klinikk og epidemiologi for urinveisinfeksjon hos kvinner
- Marit Hafting, 1 år, med prosjekt om plager hos hjemmeboende hardinger som ikke gikk til lege
- John Nessa, 6 måneder, med prosjekt om kommunikasjon mellom pasient og lege

Bredden i prosjektene var altså stor. En slik bredde er typisk for allmennmedisin, og man diskuterte allerede den gang om man burde fokusere mer mot utvalgte forskningstema. Da programmet ble avsluttet senhøsten 1989, hadde Fauske gått over i en internasjonal lederjobb i ILO, Bærheim var omtrent halvferdig med sin avhandling, mens Hafting og Nessa så vidt hadde tatt ut sine stipend. På denne tiden disputerte man for dr. med.-

Figur 2: Ansatte i 1990 ved Institutt for allmennmedisin, Ulriksdal leger-senter (UL) og NAVF-programmet (NAVF). På bildet ser vi fra nederst til venstre og rekkevis bakover: Marianne Berentsen (UL), Per Fugelli, Marit Bogetveit (UL), Eivind Meland, Sverre Fauske (NAVF), Kirsten Salomonsen, Kirsti Malterud, John Nessa (NAVF), Gudrun Mangersnes (UL), Steinar Hunskår, Brit Tharaldsen, Kjell Haug, Even Lærum (NAVF), Tine Hærøy, Jørund Straand, Kirsten Skinlo Rokstad, Signe Zachariassen, Anders Bærheim (NAVF), Gerd Olausen, Ester Myrvold (NAVF), Marit Hafting (NAVF), Anne Kløv Christensen (renholder) og Solveig Jensen (renholder). Foto: Kirsti Malterud.

graden, vanligvis med krav om fem artikler og en sammenskriving. Listen for å få NAVF-stipend var ikke svært høy, og mange brukte langt mer enn tre år på å ferdigstille.

De ulike stipendordningene gjorde at mange kollegaer var innom instituttet i kortere og lengre perioder. Av de fire i Bergen som fikk NAVF-stipend, disputerte tre. Forskningsaktiviteten i NAVF-programmet var viktig både for posisjonering av allmennmedisin ved UiB og for samarbeidet med praktiserende kollegaer.

Forskerutdanningsprogrammet

Med veilederne kom også et nasjonalt forskerutdanningsprogram i allmennmedisin. Dette var etter samme mønster som den senere Forskerskolen i allmennmedisin (NAFALM), også finansiert av Forskningsrådet. På denne tiden var det ikke noe formalisert utdanningsprogram som krav for å disputere. Forskerutdanningen og kursene var åpen for interesserte kollegaer med AFU stipend. Møter ble holdt på sentrale steder i Norge. Programmet var ved stipendiatene selv, og besto av foredrag fra mer forskningserfarne kollegaer, men også krydret med inspirerende kulturelle innslag og ettermiddagsprat med personer som forfatteren Finn Carling og politikeren Einar Gerhardsen. Utdanningsprogrammet hadde mot slutten 37 deltakere. Foruten de ansatte stipendiatene var bergensmiljøet representert med Kjell Haug, Steinar Hunskaar, Eivind Meland, Kirsten Rokstad, Geir Thue og Pål Voltersvik.

Det ble holdt i alt ni forskerutdanningskurs, de to siste i 1990 med temaene *Klinisk kontrollerte forsøk* og *Presentasjon av forskningsresultater*. Det ble også arrangert ulike seminarer og faglige møter med spesifikke temaer relatert til forskning, dels med internasjonale deltakere og foredragsholdere (Årsmelding for 1990, 1991).

Evaluering av programmet: Så som så, eller stor suksess?

Programmet ble evaluert i 1990 av en komité på fire medlemmer, derav tre kjente internasjonale professorer i allmennmedisin (Carl Erik Mabeck, Århus, David Metcalfe, Manchester, og John Howie, Edinburgh). Bedømmelseskomiteén var blant annet i Bergen og møtte Fugelli, Malterud og Hunskaar fra instituttet, samt stipendiatene Bærheim og Fauske. Komiteen var imponert av instituttets arbeid med en forskningsstrategi, og støttet fokusering om noen få forskningsområder, enten basert på tema eller metodisk tilnærming (RMF, 1991).

Hovedkonklusjonen var imidlertid ganske kritisk, spesielt til publikasjonsvolumet, og komiteén hevdet at nasjonalt ville neppe mer enn 3–5 av

de 15 stipendiatene disputere. Det viste seg å være feil, og tre av fire stipendiat fra Bergen fullførte. Ved programmets avslutning hadde bare to av 15 deltakere disputert. Men totalt over tid har 12 av de 15 stipendiatene og totalt 27 av de 37 deltakerne disputert, derav seks kvinner. I alt 18 ble senere professorer i allmenn- eller samfunnsmedisin. Det var motstand mot programmet i NAVF, og det etablerte seg som en «sannhet» i mange forskningsmiljø at programmet for allmennmedisin var mislykket. Dag Bruusgaard uttalte senere at om NAVF-programmet bare hadde en liten del av æren for de 27 avhandlingene, må det likevel være noe av det mest vellykkede støtteprogrammet for et ferskt forskningsområde som har vært gjennomført i Norge (Evensen, 2009).

Litteratur

- Bentsen BG. Forskning i allmennpraksis. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1988; 108: 2586-90.
- Evensen SA, Gradmann C, Larsen Ø, Nylenna M (red.). Allmennmedisin som akademisk fag. *Michael* 2009; 6: 11–126.
- Fugelli P, Bruusgaard D, Westin S. *Forslag til støtteprogram for forskning i almenmedisin*. Oslo: Rådet for medisinsk forskning (RMF), Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, 1984.
- Lærum E, Fugelli P. *Forskningsveiledning*. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.
- RMF – Rådet for medisinsk forskning. *RMF evaluerer Program for allmennmedisinsk forskning*. Oslo: Rådet for medisinsk forskning (RMF), Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, 1991.
- Årsmelding 1990. Program for allmennmedisinsk forskning*. Oslo: Rådet for medisinsk forskning (RMF), Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, 1991.